

Susipažinkite su neįtikėtina simbioze – katalikiškojo religingumo, muzikos ir mokslo

Prof. habil. dr. Marijona Barkauskaitė

Doc. dr. Saulius Stumbra savo monografija „Katalikiškojo religingumo ir liaudiškojo pamaldumo praktikos. Ugdymo aspektai“ prikėlė ir mokslu pagrindė tarpdisciplininės ugdomosios sąveikos galią ugdant jauną asmenybę.

Pedagoginei bendruomenei, Lietuvos ir užsienio mokslininkams ir praktikams aktualu pristatyti kunigo-mokslininko monografiją, kuri turėtų tapti esminėmis gairėmis atnaujinant bendrojo ugdymo programas, rengiant metodines priemones, integruojant tikybos ir muzikos pedagogų rengimo, kvalifikacijos tobulinimo programas, koreguojant būsimų tikybos mokytojų, katechetų, studijų programas, vertinant seniūnijų, bendruomenių, šeimų ir šeimynų veiklą ir kt. Žvelgiant į monografiją kaip į visumą, galima teigti, kad ji įdomi, vertinga ir prasminga mokslininkams, doktorantams, magistrantūros ir bakalauro studijų programų studentams, politikams, valstybės tarnautojams bei visiems, besidomintiems religijos, religingumo, katalikiškojo religingumo ir liaudiškojo pamaldumo praktikų klausimais, atsakingai mąstantiems apie tautos, žmogaus vertybinių nuostatų išsaugojimą.

Parengto darbo reikšmingumą padidina priminimas visuomenei, kad intensyvus „liaudiškojo pamaldumo praktikų“ taikymas šeimose ir bendruomenėse (ypač kaimo) buvo pagrindinė ir didžiausia ugdomoji galia vaikams, gimusiems 1939–1945 metais, kad per religinių praktikų taikymą buvo formuojamos ir vertybinės nuostatos, kurių tvirtumas pasireiškė šių asmenų atsparumu sovietmečio invazijai ir tautos prikėlimu sąjūdžiui, nepriklausomybės troškimu, kai giedojimas, maldos susiliejo su laužų liepsnomis, padėdami nugalėti grasinimų ir šūvių baimę. Tačiau vertingiausia tai, kad kunigas-mokslininkas suvokia ir įrodo, jog „svarbu rūpintis, kad globalizacijos aprėpta visuomenė šiandien neprarastų tautinės-tradicinės kultūros elementų, kad religija ir toliau išliktų reikšminga, ypač jaunų žmonių gyvenime, būtų veiksmi socialinėje, politinėje, kultūrinėje sferose tiek tradicinėje, tiek ir modernioje visuomenėje“. Tartum

antrindamas edukologui A. Maceinai, kad šeimai reikia padėti perduoti ir puoselėti visų tautinio gyvenimo sričių užuomazgas, nes „ji nepajėgi jo išvystyti tiek, kiek reikalauja painus mūsų laikų gyvenimas“ (Maceina, 2002, p. 106), S. Stumbra pirmasis Lietuvoje, remdamasis savo ir kitų autorių moksliniais tyrimais, pagrindžia, kad tarp religingumo ir dorai siekiamų gyvenimo kokybės tikslų yra teigiamas stiprus tiesioginis ryšys.

Vertindamas parengtą monografiją, apaštališkasis nuncijus Pedro Lopezas Quintano teigia, kad „darbas, kurį dabar pristatome, įgyja ypatingą vertę ir prasmę, nes jo tikslas – ištirti katalikiškąjį religingumą ankstyvojoje jaunystėje ir parodyti, kaip liaudiškojo pamaldumo praktikos gali būti pritaikytos švietime ir katekizmo mokyme ankstyvojoje jaunystėje. Liaudiškasis pamaldumas padeda paprastam žmogui rasti atsakymus į didžiuosius egzistencijos klausimus, susijusius su gyvenimu, mirtimi, meile, kančia ir džiaugsmu“. Taip pat apaštališkasis nuncijus pažymėjo, kad „jis susijęs su giliųjų Dievo atributų – tėvystės, Apvaizdos, nuolatinio ir meilės kupino buvimo – aiškiu suvokimu. Jis sužadina vidines nuostatas, retai taip aiškiai pastebimas kitur: kantrybę, kryžiaus jautimą kasdieniame gyvenime, pasiaukojimą, atvirumą kitiems, dievobaimingumą“ (*Apaštalinė Adhortacija Evangelii nuntiandi*, nr. 48, 1975 m. gruodžio 8 d.). Kartu apaštališkasis nuncijus perspėja, kad reikia būti budriems, nes gali išryškėti „neigiamieji liaudiškojo pamaldumo aspektai, kai į viską – giesmes, maldą, piligrimystę, procesijas, atvaizdus – žiūrima tiesiog kaip į populiariosios kultūros išraišką. Tai neturi nieko bendro su pamaldumu, o jei ir turi, pamaldumas tėra tik kultūros priedas“.

Ypač vertą dėmesio holistinio vaiko ugdymo sampratą pateikia prelatas prof. habil. dr. Vytautas Steponas Vaičiūnas. Analizuodamas kun. dr. S. Stumbros monografiją, jis teigia: „Bręstanti vaiko sąmonė priima arba atmeta Dievą, jei vaiko vidinį pasaulį suaugusieji teisingai formuoja arba luošina. Vaiko intelektualinei ir dvasinei brandai daug įtakos turi religinė architektūra, tapyba ir muzika. Katalikų Bažnyčia – tai ne tik filosofinė religija, kuri praturtina intelektualinį ir dvasinį žmogaus tobulėjimą. Monografijos autoriaus globalinis (religinis, filosofinis, socialinis, edukologinis, psichologinis) požiūris į liaudies pamaldumo praktikų įtaką vaiko brendimui, gaunamas ne bendromis, paviršutiniškomis frazėmis, bet remiantis kompetentinga literatūra, nuosekliais moksliniais empiriniais tyrinėjimais, asmeninio gyvenimo sukaupta praktika, pasirinkta tinkama mokslinė metodologija, parodo autoriaus kruopštumą, mokslinį išprusimą, todėl monografiją paruošė kaip rimtą mokslinį teorinį praktinį veikalą“.

Antrindamas prelato mintims, Telšių vyskupas Kęstutis Kėvalas dėkodamas kun. Sauliui pastebėjo, kad „tai drąsus žingsnis, prie kunigiškų pareigų imtis dar kelionės, kai žmogus užsideda atsakomybę, nes mokslo kelionė nori viso žmogaus, jo laiko ir minčių ir neskaičiuoja darbo valandų. Liaudiškasis pamaldumas yra viena iš krikščioniškosios žinios įkūnijimo būdų. Kun. dr. Saulius rado nišą, kur krikščioniškąjį tikėjimą galima ugdyti liaudiškojo pamaldumo tradicija. Tai labai netikėtas atradimas. Mūsų unikalumas, kaip krašto, kaip tautinio mūsų paveldo, tikrai veržiasi į pasaulinio lygio registravimą,

kuris gali tapti UNESCO paveldu. Taigi turime gražią simbiozę, tarp mokslo ir tradicijos, tarp ugdymo ir unikalumo“.

Apaštališkojo nuncijaus, prelado V. S. Vaičiūno išsakytas mintis ir pastabas dėl monografijos atkartoja ir Klaipėdos universiteto, Klaipėdos valstybinės kolegijos socialinių mokslų daktarė, docentė Asta Mažionienė, Vytauto Didžiojo universiteto Katalikų teologijos fakulteto Lietuvos katalikų bažnyčios istorijos centro direktorius, prof. habil. dr. Alfonsas Motuza ir kiti.

Vyskupo K. Kėvalo įvardinta mokslo ir liaudiškojo pamaldumo praktikos simbiozė monografijoje atskleidžiama su mokslininko atida ir profesionalumu, per išpūdingai plačius tarpdisciplininius lyginamuosius teorinius ir empirinius tyrimus. Kun. S. Stumbra knygoje įrodo, kad katalikų tikybos ir muzikos mokomųjų dalykų ugdymo turinio integravimas moduliu „Liaudiškojo pamaldumo praktikos“, šių praktikų pažinimas ir jų religinio turinio išsąmoninimo skatinimas, liaudiškojo pamaldumo praktikomis puoselėjamų dvasinių-religinių vertybių prasmės išvalgų gilinimas, muzikinės-religinės raiškos, susijusios su liaudiškojo pamaldumo praktikomis, plėtojimas daro teigiamą įtaką katalikiškojo religingumo ugdymui ankstyvojoje jaunystėje ir tolesnei dvasinei brandai.

Monografijos autorius, remdamasis mokslinės literatūros, dokumentų analizės duomenimis, praktine patirtimi ir mokslinio tyrimo rezultatais, pagrindžia, kad šiandien tiek Lietuvoje, tiek visame pasaulyje nemažėja religijos, religingumo ugdymo aktualumas moksliniu ir praktiniu socialiniu-kultūriniu aspektais, kad religingumo tyrimus aktualizuoja prielaida, jog religija yra kiekvieno žmogaus prigimtinė ir socialiai nulemta laisvo pasirinkimo teisė. Religijos laisvę, laisvą asmens apsisprendimą dėl tikėjimo išpažinimo įtvirtina tarptautiniai dokumentai ir Lietuvos Respublikos pagrindinis aukščiausios galios teisinis dokumentas – Konstitucija. Ypač aiškiai religinio ugdymo svarbą, jo turinį šalies švietimo sistemoje ir teisinį statusą grindžia Katalikų bažnyčios dokumentai. Monografijos autorius konstatuoja: „Šiandienos pasaulyje sparčiai vykstantys globalizacijos procesai devalvuoja religijos vaidmenį asmens, visuomenės gyvenime. Globalios kultūros atsiradimas ir jos plėtra susipriešina ir su tautos tradiciniu tikėjimu, gyvenimo būdu bei tradicinėmis vertybėmis. Tai ypač ryšku šiandieninėje Lietuvoje, kuri, tapusi Europos Sąjungos nare (2004), sparčiai įsitvirtindama Vakarų Europoje ir pasaulyje, tampa atvira ne tik savo politiniais, ekonominiais, sociokultūriniais ir kt. laimėjimais, bet darosi atvira ir globalizacijos lemiamoms sparčiai plintančioms problemoms, kurios susietos su religinėmis, dvasinėmis-moralinėmis vertybėmis“ (p. 8), kurios dažnai nedera su tautinėmis vertybėmis.

Todėl svarbu teoriniu ir empiriniu lygmenimis tirti, kaip ugdyti katalikiškąjį religingumą ankstyvoje jaunystėje. Juolab kad šis amžiaus tarpsnis ugdant religingumą yra itin svarbus, nes minėto amžiaus jaunuoliai yra „veiklūs subjektai, aktyvūs evangelizacijos dalyviai ir visuomenės atnaujinimo kūrėjai [...] daugelis jų jaučia stiprų ir audringą prasmės, solidarumo, socialinio išpareigojimo, negana to, religinio patyrimo troškimą“. Ir tiesiog yra „privalu suvokti jaunimo būklės šviesiąsias ir tamsiąsias puses, konkrečiai

atsiskleidžiančias įvairiuose regionuose bei įvairiose gyvenimo srityse“, kad tai galima būtų pritaikyti asmenybės ugdymo procese (*Bendrasis katechezės vadovas*, p. 182, 591).

Monografijoje autorius ieško atsakymų į aktualiausius probleminius klausimus: koku teoriniu pagrindu reikia remtis nustatant katalikiškojo religingumo raiškos empirinius požymius ir jo ugdymui įtaką darančius veiksnius, koku diagnostiniu instrumentu galima ištirti katalikiškąjį religingumą, kaip ir kokią įtaką katalikiškajam religingumui ankstyvoje jaunystėje gali daryti liaudiškojo pamaldumo praktikos ir kiek šią įtaką galima padidinti?

Į išsikeltus klausimus mokslininkas Saulius Stumbra kompetentingai atsako logiškai sukonstruotoje monografijoje – jos įvade, trijose dalyse, išvadose, rekomendacijose ir literatūros sąrašė (416 šaltinių). Monografijos santrauka pateikta anglų, lenkų, italų, ispanų kalbomis. Kiekvienoje monografijos dalyje plačiai, nuosekliai ir kokybiškai nagrinėjami klausimai yra susiejami su kitų dalių problemomis, siekiant pateikti skaitytojui išbaigtą vaizdą apie katalikiškojo religingumo ugdymą(si) ankstyvoje jaunystėje. Kiekvienas skaitytojas suvoks šio darbo teorinį naujumą ir praktinį reikšmingumą šių dienų visuomenei.

Pirmojoje monografijos dalyje atskleidžiami teoriniai katalikiškojo religingumo ugdymo ankstyvoje jaunystėje pagrindai. Sutelkiamas dėmesys į katalikiškojo religingumo, kaip sudėtingo metateorinio fenomeno, sampratos paieškas filosofijoje, edukologijoje, teologijoje, antropologijoje, sociologijoje, etnologijoje, muzikologijoje ir kitose mokslo srityse, atskleidžiant jų integracines sąsajas. Išryškinama religijos ir religingumo apibrėžčių įvairovė, suprantant katalikiškąjį religingumą kaip asmeninį, unikalų, savanorišką ir teigiamą žmogaus (asmens kaip subjekto) santykį su Dievu (Asmeniu kaip objektu), išreiškiamą psichinėje, socialinėje-kultūrinėje ir specifinėje religinėje srityse. Šioje dalyje aptariamos katalikiškojo religingumo raidos teorinės prielaidos, šio fenomeno ugdymo koncepciniai pamatai. Katalikiškojo religingumo ugdymas suprantamas kaip tikslingo ir kryptingo asmens santykio su Dievu, transcendencija, *sacrum*, formavimas. Svarbi vieta tenka liaudiškojo pamaldumo praktikų, kaip religinio ugdymo veiksnio, sampratų aptarimui. Teoriškai pagrindžiamas galimas liaudiškojo pamaldumo praktikų poveikis katalikiškojo religingumo ugdymui ankstyvoje jaunystėje. Pateikiamos liaudiškojo pamaldumo raiškos formos, atskleidžiamas jo praktikų, kaip sociokultūrinio-edukacinio fenomeno, kontekstas. Aptariama muzikinė raiška katalikiškojo religingumo ugdymo per liaudiškojo pamaldumo praktikas aspektu.

Antrojoje monografijos dalyje pristatoma katalikiškojo religingumo raiškos ir jo ugdymo ankstyvoje jaunystėje tyrimo metodologija. Pateikiamas katalikiškojo religingumo raiškos teorinis-empirinis modelis, grįstas teorinėmis įžvalgomis, aptartomis pirmojoje darbo dalyje. Taip pat pateikiamas ugdymo projektas, kurio teoriniu pagrindu laikyta religijos psichologo Cz. Valesos integralaus religingumo raidos koncepcija; čia religingumas suprantamas kaip integralus, homogeninis, daugiadimensinis reiškinys, pasireiškiantis įvairiose asmens psichinėse, socialinėse, kultūrinėse, religinėse srityse.

Trečiojoje monografijos dalyje analizuojami katalikiškojo religingumo raiškos ir jo ugdymo ankstyvoje jaunystėje per liaudiškojo pamaldumo praktikas tyrimo rezultatai. Pateikiami diagnostinio tyrimo duomenys, atskirų katalikiškojo religingumo komponentų ypatumai (psichinės, socialinės-kultūrinės ir specialiojo religingumo sričių), katalikiškojo religingumo ugdymo per liaudiškojo pamaldumo praktikas tyrimo rezultatai. Pristatyti tiriamųjų katalikiškojo religingumo pokyčiai per ugdymo projekto įgyvendinimo laikotarpį, palyginant mokinių katalikiškojo religingumo psichinės, socialinės-kultūrinės, specifinės religinės sričių įvertinimo vidurkius projekto pradžioje ir pabaigoje. Nustatyta, kad katalikiškojo religingumo ankstyvoje jaunystėje požymių raiška priklauso nuo demografinių, sociokultūrinių, socioreliginių veiksnių. Parodoma, kad ugdymo procese nepakankamai vietos skiriama liaudiškojo pamaldumo praktikoms, menkai plėtojama muzikinė-religinė raiška, susijusi su katalikų liaudiškojo pamaldumo praktikomis. Ugdymo projekto įgyvendinimo procese pritaikius numatytas katalikiškojo religingumo ugdymo per liaudiškojo pamaldumo praktikas strategijas, nustatyti statistiškai reikšmingi katalikiškojo religingumo raiškos ankstyvoje jaunystėje pokyčiai ir teigiamos jų tendencijos. Profesionaliai pristatyti tyrimo duomenys, atskleidę teigiamus pokyčius, patvirtino, kad liaudiškojo pamaldumo praktikos daro teigiamą poveikį katalikiškojo religingumo raidai ankstyvoje jaunystėje, integravus tikybos ir muzikos mokomųjų dalykų ugdymo turinį moduliui „Liaudiškojo pamaldumo praktikos“.

Kunigo-mokslininko Sauliaus Stumbros monografija – tai originalus, inovatyvus veikalas, praplečiantis Lietuvos socialinių mokslų teoriją ir praktiką, atveriantis plačias pažinimo galimybes žmonėms, kuriems rūpi jaunimo (ir ne tik) ugdymas, tautos identiteto išsaugojimas stiprinant katalikiškąjį religingumą liaudiškojo pamaldumo praktikomis.

Meet the Implausible Symbiosis of Catholic Religiosity, Music and Science

Marijona Barkauskaitė

Summary

In the article there is presented the author's review of the newly published monograph of the ass. prof. dr. Saulius Stumbra "The practice of Catholic religiosity and popular devotion. Educational aspects".

According to the author of this article, this monograph has raised up and has scientifically based the power of interdisciplinary educational interaction in the development of a young personality. But the most significant is that the priest-scientist perceives and proves that "it is

important to ensure that the society of globalization today does not lose the elements of national-traditional culture, so that religion will continue to be significant, especially in the lives of young people, and so that it would be effective in the social, political and cultural spheres of a traditional and modern society". S. Stumbra, the first in Lithuania, based on his research and that of other authors, argues that between the goals of religiousness and the virtuously achieving quality of life there is a positive strong direct connection.

The author also presents evaluations of other monograph reviewers. According to Apostolic Nuncio Pedro Lopez Quintana, the work gets special value and meaning, because its purpose is "to examine Catholic religiosity in early youth and to demonstrate how practices of popular devotion can be applied in education and teaching of the catechism in early youth. The popular piety helps a simple person to find answers to the greatest existential questions relating to life, death, love, suffering and joy".

Prelate Prof. Habil. Dr. Vytautas Steponas Vaičiūnas, analyzing the Fr. dr. Stumbra's monograph emphasizes that presented "global (religious, philosophical, social, educational, psychological) approach to the influence of popular devotional practices on a child's aging has gotten not by general, superficial phrases but by using competent literature, consistent scientific empirical research, personal life experience, appropriately chosen scientific methodology, which shows the author's thoroughness, scientific knowledge; therefore, the monograph has been prepared as a serious scientific theoretical practical work".

According to the Bishop of Telšiai Kęstutis Kėvalas, the popular piety is one of the ways to incarnate the Christian message. Fr. dr. Saulius found a niche where the Christian faith can be nurtured by the popular devotion. This is a really unexpected discovery. Our uniqueness as a nation, as our national heritage is definitely entering a world-class registration which can become the UNESCO heritage. Thus, we have a wonderful symbiosis between science and tradition, education and uniqueness".

Summarizing all this, the following conclusion is drawn: the monograph of the priest-scientist Saulius Stumbra is an original, innovative work, enriching the theory and practice of Lithuanian social science on issues of education, opening up wide opportunities for people who care for the education of young people (and not only), the preservation of the national identity, raising up and strengthening the Catholic religiosity through the practice of the popular devotion. This work is an unbelievable symbiosis of the Catholic religiosity, music and science.